Projekat finansira
Evropska unija

VODIČ ZA TESTIRANJE, PREVENCIJU HIV-A I ZAŠTITU PRIVATNOSTI

TVOJE ZDRAVLJE,
TVOJA PRAVA,
TVOJA PRIVATNOST

Kome je priručnik namenjen?

Mladima na Kosovu, posebno onima sa severa Kosova, koji žele da se informišu o seksualnom zdravlju, testiranju na polno prenosive infekcije, pristupu preventivnim uslugama i zaštiti svojih prava. Namenjen je svima, bez obzira na seksualnu orijentaciju, rodni identitet ili prethodno iskustvo sa zdravstvenim ustanovama.

Ovde ćeš pronaći konkretne informacije o tome gde da odeš, šta da očekuješ prilikom testiranja, kako da pristupiš PrEP-u i PEP-u i kome da se obratiš ako tvoja privatnost nije poštovana.

Važno

Ovaj vodič je informativan i ne zamenjuje pregled, savet lekara niti individualnu pravnu pomoć.
Pre odlaska proveri dostupnost, radno vreme i uslove pružanja usluga.

Sadržaj

01 Seksualno zdravlje i prevencija

02 Kako da se zaštitiš?

03 Gde možeš da se testiraš

04 Kako izgleda testiranje u CSGD-u

05 Kako da dobiješ PrEP

06 Tvoja prava i zaštita privatnosti

07 Kako da podneseš žalbu

01

Seksualno zdravlje i prevencija

SEKSUALNO ZDRAVLJE I PREVENCIJA

Zašto je redovno testiranje važno?

Polno prenosive infekcije (PPI, odnosno SPI) mogu postojati bez vidljivih simptoma. Testiranje pomaže da se infekcija otkrije na vreme, započne odgovarajuće lečenje i smanji rizik od prenosa i komplikacija, uključujući probleme sa plodnošću. Razgovor sa zdravstvenim radnikom pomaže da izabereš odgovarajuće testove i vreme testiranja.

Šta se testira i kako?

- **HIV.**
  Prenosi se, između ostalog, seksualnim kontaktom i putem krvi. Test može biti brzi test iz prsta ili laboratorijski test iz venske krvi (npr. kombinovani antigen/antitelo test).
- **Sifilis.**
  Može izazvati bezbolnu ranicu, osip ili biti bez simptoma. Najčešće se testira uzorkom krvi.
- **Gonoreja i hlamidija.**
  Bakterijske infekcije koje često nemaju simptome. U zavisnosti od vrste kontakta, uzima se urin ili odgovarajući bris (genitalni, rektalni ili bris ždrela).
- **HPV.**
  Prenosi se i direktnim kontaktom kože i sluzokože. Pregled, HPV test ili PAPA test koriste se prema medicinskoj indikaciji; nisu svi namenjeni svakoj osobi.
- **Hepatitis B i C.**
  Testiraju se uzorkom krvi. O mogućnostima testiranja i vakcinaciji protiv hepatitisa B razgovaraj sa zdravstvenim radnikom.

02

Kako da se zaštitiš?

Kondomi i lubrikanti

pravilna upotreba kondoma smanjuje rizik od HIV-a i drugih PPI; zaštita nije apsolutna.

PrEP

preventivni lek pre izlaganja HIV-u; režim određuje lekar i ne štiti od drugih PPI.

PEP

hitna prevencija nakon mogućeg izlaganja HIV-u, započinje se što pre, najkasnije u roku od 72 sata.

Vakcinacija

razgovaraj sa zdravstvenim radnikom o vakcinaciji i drugim preventivním mogućnostima.

03

Gde možeš da se testiraš

Severna Mitrovica

Adresa: Kralja Petra I, Severna Mitrovica
Telefon: +381 64 28 66 476
Usluge: Testiranje na HIV, savetovanje i prevencija
Radno vreme: Ponedeljak – petak, 08–16h

CSGD – Centar za razvoj društvenih grupa, Priština

Adresa: Ul. Majke Tereze br. 38, Priština
Telefon: +383 49 111 221
Veb-sajt: www.csgd.org
Usluge: Testiranje na HIV, savetovanje i prevencija

Centar Labyrinth, Priština

Adresa: Ul. Agima Ramadanija br. 27, Priština
Telefon: +383 49 362 222
Veb-sajt: www.labyrinth-ks.org
Usluge: Testiranje na HIV, savetovanje i prevencija

Infektivna klinika UKCK (QKUK), Priština

Adresa: Ul. Dr. Zoran Đindić, Priština
Telefon: +383 38 512 006
Usluge: Testiranje na HIV, diagnostika i lečenje
Radno vreme: Ponedeljak – petak, 08–15h

04

Kako izgleda testiranje u CSGD-u

1. Zakaži posetu

Pozovi +383 49 940 949, pošalji poruku putem Facebooka ili Instagrama ili piši na info@csgd-ks.org. Zaposleni će ti objasniti gde da odeš i kada možeš da dođeš. Ako dolaziš sa severa Kosova, pitaj i na kom jeziku je moguće savetovanje.

Primer poruke

Zdravo, želim da uradim test na HIV. Kada mogu da dođem, gde se nalazite i da li je moguće savetovanje na srpskom jeziku?

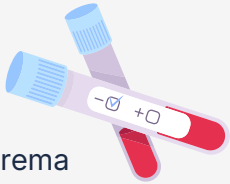
Testiranje se obavlja za punoletne osobe (18+), dok se za mlađe traži saglasnost roditelja ili staratelja. Ako imaš manje od 18 godina, raspitaj se poverljivo o uslovima koji se odnose na tebe!

2. Razgovaraj sa savetnikom

Dočekaće te terenski radnik ili savetnik za testiranje. Pre testa dobićeš objašnjenje o HIV-u, AIDS-u, drugim PPI, načinu prenosa i samom testu. Možeš reći šta te brine i kada je došlo do mogućeg izlaganja. Imaš pravo da postavljaš pitanja i odlučiš da li želiš testiranje.

3. Uradi test i preuzmi rezultat

Za brzi HIV test uzima se kap krvi iz prsta. Prema dostavljenom opisu CSGD usluge, rezultat se obično dobija za oko 15 minuta. Savetnik ti objašnjava njegovo značenje.

Negativan rezultat:
Razgovaraćete o prevenciji. Ako je do kontakta došlo nedavno, test možda još ne može da otkrije infekciju. Savetnik će ti preporučiti kada da ponoviš test.

Reaktivan rezultat:
Ne znači konačnu dijagnozu. Potreban je potvrdni test u referentnoj laboratoriji Nacionalnog instituta za javno zdravlje Kosova (IKSHPK), u Prištini. Uz tvoj pristanak, savetnik može zakazati termin i pratiti te. Ako se potvrdi HIV, može ti pružiti podršku do početka antiretrovirusnog lečenja na Infektivnoj klinici UKCK.

Ako je do mogućeg izlaganja HIV-u došlo u poslednja 72 sata
Odmah se obrati Infektivnoj klinici UKCK radi procene za PEP. Nemoj čekati rezultate testiranja ili redovan termin. PEP je besplatan i izdaje se na toj klinici.

05

Kako da dobiješ PrEP

Praktičan postupak u Infektivnoj klinici UKCK

PrEP je preventivni lek za osobe koje nemaju HIV, a koje mogu biti izložene virusu. O tome da li je PrEP odgovarajući za tebe odlučuješ zajedno sa lekarom. Informacije o lokalnom postupku u nastavku potiču iz dostavljenog nacrta.

1. Prva poseta

Infektivnu kliniku UKCK u Prištini možeš posetiti utorkom, sredom ili četvrtkom od 11:00 do 13:00 i zatražiti PrEP. Uput izabranog lekara nije potreban. Pre odlaska potvrdi termin. Ako želiš pomoć, pozovi CSGD na +383 49 940 949; tim može pružiti informacije, zakazati termin i pratiti te do klinike.

2. Analize pre početka

Na klinici se, prema opisu usluge, rade brzi testovi za HIV, sifilis, hepatitis B i C, kao i analiza kreatinina radi procene funkcije bubrega. Pre početka PrEP-a mora se potvrditi da nemaš HIV. Lekar procenjuje rezultate i eventualnu potrebu za dodatnim analizama ili lečenjem.

3. Preuzimanje tableta

Infektolog pregleda rezultate i objašnjava kako se lek uzima. Ako možeš da počneš sa PrEP-om, na klinici dobijaš pakovanje od 30 tableta za mesec dana svakodnevne upotrebe. Prema dostavljenim podacima, poseta sa testiranjem, savetovanjem i preuzimanjem leka obično traje oko 20–30 minuta.

4. Troškovi i uslovi

PrEP i analize povezane sa ovom uslugom besplatni su za građane Kosova i osobe sa dozvolom za privremeni boravak. Proveri koji dokumenti su potrebni za izdavanje leka i kako se tvoji podaci evidentiraju; anonimno testiranje i izdavanje terapije nisu nužno isti postupak.

5. Kontrolni pregledi

Nakon prvog meseca vraćaš se na kontrolu i po novo pakovanje. HIV test se redovno ponavlja, a lekar određuje kada treba kontrolisati funkciju bubrega i druge infekcije. Ako možeš da nastaviš terapiju, nakon prve kontrole obično izdaju tri pakovanja za tri meseca svakodnevnog uzimanja.

PrEP ne zamenjuje PEP nakon nedavnog izlaganja niti štiti od drugih polno prenosivih infekcie. Nemoj samostalno menjati režim ili prekidati lek; o tome razgovaraj sa lekarom.

06

Tvoja prava i zaštita privatnosti

Pravo na dostojanstvo, informisani pristanak i medicinsku tajnu

U zdravstvenom sistemu imaš pravo na profesionalan odnos, poštovanje i zaštitu svojih podataka. Zakon br. 2004/38 o pravima i odgovornostima stanovnika Kosova u zdravstvenom sistemu, sa izmenama br. 08/L-051, i Zakon br. 06/L-082 o zaštiti ličnih podataka predstavljaju osnovu za ova prava.

Tri osnovna prava

- **Dostojanstvo i nediskriminacija.**
  Imaš pravo na zdravstvenu zaštitu bez diskriminacije i na poštovanje ličnog dostojanstva (čl. 4 i 6 Zakona br. 2004/38). Niko ne treba da te ponižava ili osuđuje zbog tvojih ličnih svojstava.

- **Informacije i pristanak.**
  Imaš pravo da dobiješ razumljiva objašnjenja o svom stanju, predloženom postupku i mogućim posledicama, kao i da odlučuješ o intervenciji u skladu sa zakonom (čl. 9 i 10). Zakonom su predviđeni posebni slučajevi i izuzeci.

- **Privatnost i poverljivost.**
  Član 20 štiti zdravstvene podatke i omogućava ti da, u zakonskim okvirima, odrediš ko sme da dobije informacije o tvom zdravlju. Imaš pravo da tražiš razgovor i pregled bez prisustva nepotrebnih osoba.

Anonimno nije isto što i poverljivo

Anonimno testiranje:
Usluga se obavlja bez evidentiranja tvog identiteta, na primer pomoću jedinstvenog koda.

Poverljivo testiranje:
Identitet može biti evidentiran, ali podaci moraju biti zaštićeni i dostupni samo licima koja imaju zakonsko ovlašćenje.

Kada se informacije mogu otkriti?

Zdravstveni podaci, podaci o seksualnom životu i seksualnoj orijentaciji posebno su zaštićeni (čl. 8 Zakona br. 06/L-082). Neovlašćeno deljenje rezultata ili dijagnoze može dovesti do disciplinske, građanske, upravne ili krivične odgovornosti, u zavisnosti od okolnosti. Poverljivost nije apsolutna: zakonski osnov može postojati, na primer, kod obaveznog prijavljivanja bolesti, zaštite života ili zaštite deteta. Informiši se o konkretnom osnovu i obimu otkrivanja.

Pitaj pre testiranja

Da li je test anoniman ili poverljiv? Ko vidi rezultate? Da li se čuvaju moji lični podaci? U kojim situacijama se podaci moraju proslediti drugima?

07

Kako da podneseš žalbu

1.

Obrati se zdravstvenoj ustanovi

Podnesi pisanu žalbu ustanovi u kojoj se dogodila povreda prava. Prema članu 24 Zakona br. 2004/38, rok za žalbu je 60 dana od incidenta, a ustanova treba da ispita navode i dostavi pisani odgovor u roku od 10 radnih dana. [4] Sačuvaj kopiju žalbe i dokaz o predaji.

2.

Agencija za informacije i privatnost (AIP)

Ako smatraš da su tvoji lični podaci neovlašćeno obrađeni ili otkriveni, možeš se direktno obratiti AIP-u. Agencija može ispitati slučaj i izreći mere u skladu sa zakonom. Ako ne postupi po žalbi ili te ne obavesti o njenom toku ili ishodu u roku od tri meseca, zakon predviđa mogućnost sudske zaštite.

Kontakt: info.aip@rks-gov.net •aip.rks-gov.net

Obrazac na srpskom: aip.rks-gov.net/sq/ankesat/?aip_lang=sr

3.

Zdravstvena inspekcija i nadležna ustanova

Ako nisi zadovoljan odgovorom zdravstvene ustanove ili smatraš da je postupanje bilo neprofesionalno ili nezakonito, obrati se nadležnoj instituciji kojoj je ustanova odgovorna ili Zdravstvenoj inspekciji radi razmatranja i eventualnog nadzora. Žalba ustanovi ne isključuje druge zakonske puteve zaštite.

4. Policija, tužilaštvo i sud

4. Ako sumnjaš na krivično delo, možeš podneti prijavu policiji ili tužilaštvu. Za sudsku zaštitu ili naknadu štete raspitaj se o pravnoj pomoći i rokovima koji važe za tvoj slučaj.
Šta da navedeš u žalbi?
Datum i mesto incidenta, naziv ustanove, opis događaja, ko je bio prisutan, koji su podaci otkriveni ili koje pravo je povređeno, dokaze koje imaš i šta tražiš od nadležnog organa. Ne izlaži osetljive podatke više nego što je potrebno.

Primer kratke žalbe

Dana _____ u ustanovi _____ dogodilo se sledeće: _____. Smatram da je time povređeno moje pravo na _____. Molim da ispitate navode, preduzmete odgovarajuće mere i dostavite mi pisani odgovor. Molim da tokom postupka zaštitite moje lične podatke.

Informiši se.
Zaštiti svoje zdravlje.
Tvoja privatnost nije privilegija, već
zakonom zaštićeno pravo..

Ovaj vodič je nastao u okviru projekta „Together for LGBTQI+ Equality: Empowering Rights and Privacy“, koji sprovodi UPSK kao deo šireg regionalnog projekta „Together for LGBTQI+ Equality“, koji predvodi Centar za građansko obrazovanje (CGO) u partnerstvu sa organizacijama ERA – Savez za jednaka prava LGBTI osoba za Zapadni Balkan i Tursku, Queer Montenegro, Queer Center iz Skoplja, Tuzlanski otvoreni centar, NVO OMSA iz Albanije i Centar za razvoj društvenih grupa sa Kosova.
Projekat finansira Evropska unija, a sufinansira Ministarstvo regionalno-investicionog razvoja i saradnje sa nevladinim organizacijama Vlade Crne Gore.
Sadržaj vodiča isključiva je odgovornost UPSK-a i ne odražava nužno stavove Evropske unije, Ministarstva regionalno-investicionog razvoja i saradnje sa nevladinim organizacijama, CGO-a ili projektnih partnera.